№ 45 ԹԵՀՐԱՆ ՇԱԲԱԹ 26 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1894 № 45

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ

ՇԱՒԻՂ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

„ՇԱՒԻՂԸ“ ԼՈՅՍ Է ՏԵՍՆՈՒՄ ՏԱՐԵԿԱՆ 50 ՀԱՄԱՐ ՇԱԲԱԹ ՕՐԵՐԸ

«ՇԱՒԻՂԻ» Տարեկան գինն է 10 ղրան, կէս տարուանը 6 ղրան. առանձին համարները 5 շահի. արտասահմանում տարեկան 8 ֆրանկ կամ 3 ռուբլի, կէս տարուանը 5 ֆր. կամ 2 ռուբլի: Թէհրանում գտնւում են միմիայն, խմբագրատան մէջ: Մեր հասցէն. Téhéran Rédaction CHAVIGH.

«ՇԱՒԻՂԻ» խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 8—4 ժամը: Կիւրակի եւ տօն օրերը 10—2 ժամը: Յայտարարութիւն ընդունւում է ամեն լեզուով: Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 1 շահի:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 1895 Թ.

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ „ՇԱՒԻՂ“ ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

„Շաւիղը“ կը հրատարակուի Թէհրանում (մօտաւորապէս կրկին մեծութեամբ) նոյն ծրագրով և նոյն ուղղութեամբ: „Շաւիղի“ բաժանորդագինն է մէկ թուման, կէս տարուանը վեց ղրան: Արտասահմանում՝ 3 րուբլի կամ 8 ֆրանկ. կէս տարուանը 2 րուբլի կամ 4 ֆրանկ:

Արտասահմանից դրամական ծրարները կարող են ուղարկել հետևեալ հասցէով. Черезъ Баку Россійской ИМПЕРАТОРСКОЙ Миссіи въ Тегеранѣ пер. А. Бекъ-Назарову. Իսկ նամակներ և թղթակցութիւններ հետևեալ հասցէով. Téhéran Rédaction „CHAVIGH“.

Դաւրէժում ցանկացողները կարող են գրուիլ Բաղդասար Մելիք Սարգսեանցի մօտ, Սալմաստում՝ Յովհաննէս Այրէսեանցի մօտ, Արտաքիլում՝ Յակովբ Եկլիքեկեանի մօտ, Նոր-Ջուղայում Յովսէփ Բարսեղեանցի մօտ, Բուշիրում՝ պ. Կ. Զէյթունեանի մօտ, Մարաղայում Մելքոն Խալափեանցի մօտ Ռաշտում՝ Ալէքսան Յովսէփեանցի մօտ:

Ապառիկ բաժանորդագրութիւն չէ ընդունւում:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կուսակցութիւն թէ անձնական հաշիւներ.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Մարաղայից. Նամակ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլի Տեսութիւն. արտաքին լուրեր. Յայտարարութիւններ. ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ.— Փայտակարան կամ Ղարադաղ:

Կուսակցութիւն թէ անձնական հաշիւներ:

II.

Անցեալ անգամ մենք յայտնեցինք որ մտադիրենք մի համառօտ ակնարկ ձգել Թէհրանի կուսակցութիւն կոչուող պատերազմիկներիգործունէութեան վերայ. գործունէութիւն, որ պակասում է հասարակական հիմնարկութիւններ:

Ի՞նչումն է կայանում այդ մի բուռ անձերի պառակտման պատճառը: Արդեօք նրանցից մի խումբը գտնում է որ ամեն ինչ կղերի կօնտրօլին և իշխանութեանը պ՞տի ենթարկել, իսկ միւս խումբը դրա հակառակն է պնդում. արդեօք մի խումբը աւանդական սկբունքները և այլն մեր ազգի հիմնաքարերն են նկատում, իսկ երկրորդը դրա դէմ է քարոզում, մի խօսքով արդեօք մէկը պահպանողական է իսկ միւսը առաջադիմական:

Եթէ ասեմ որ Թէհրանի կռուողները այդպիսի բառերի միտքն անգամ չեն հասկանում —դա դեռ մեղմ կը լինի: Նրանց չէ ոգևորում ո՛չ այս և ո՛չ այն գաղափարը. ո՛չ այս և ո՛չ էլ այն ընդհանրական հարցը: Երկու խմբերից և ո՛չ մի անդամը ո՛չ պահպանողական է և ո՛չ էլ ազատամիտ:

Կռուողները, իրար միս կրծողները, որոնք ընդամենը 20—30 անձ հազիւ լինին, տարիներից իվեր հարստահարում են ժողովրդի համբերութիւնը, որովհետև պարսկահայ ժողովուրդը ոչխարային միամտութեամբ գրաւվում է և հակւում դէպի այն խումբը կամ այն անձը, որը աւելի ճարպկութեամբ գիտէ թող փչել և շլացուցիչ խաբեբայութիւններով օծել ազգային հաստատութիւնները:

Կռիւների մենք ոչ սկզբնական պատճառըն ենք ուզում մէջ բերել, որ չը գըռգռենք նոյն իսկ խօլերային բացիլներին, և ոչ էլ այդ խմբերի մէջ ապարեզ ապականող շատ անձերի կեղտոտ ան-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՓԱՅՏԱԿԱՐԱՆ ԿԱՄ ՂԱՐԱԴԱՂ

(Շարունակութիւն 43 Թուից)

Շատ լաւ, իրան Թակեցիք, էլ գրքերը ինչու էք այրում. միթէ Ս. գրքեր այրելը մեղք չեն:

«Ախր էն Ս. գիրք է. որ ըսխըս. բա Ս, գրքի կողքին էլ ջհուդերէն կը լինի գրած. նրանք հօ Սատանի գրքեր են, հու որ կարթի Սատանական կը դեռնի»:

Թակուող մարդը Դավրէժի ամերիկացի բողոքականներիցն էր որ, կամենում էր ղարադաղցւոց մէջ բողոքականութիւն տարածել, բայց իզուր: 15 տարուց վեր է որ սոքա գրեթէ ամեն տարի գնում են Ղարադաղ. սկզբում ղարադաղցիք իրանց հիւրասիրութեամբ լաւ պատւում են իբրեւ հիւր Աստուծոյ, բայց երբ կամենում են կրօնի վերայ խօսել՝ հիւրասիրութեան փոխարէնն վայելում են փայտակարանցու չուպախի սաստիկ հարուածները եւ ջարդ ու փշուր յետ են դառնում:

Բողոքականները Ատրպատականի բոլոր անկիւնները մտնելով, բուն են դրել. միայն Ղարադաղը չընդունեց այդ անկոչ հիւրերին:

Վինանից գնացի Սվաւող (Սեւհող) գիւղն, որը 5 ժամուայ ճանապարհ է. Սվաւողն ընկած է փոքրիկ ձորակի մօտ. այս գիւղն ունի շատ լաւ վարելահողեր, որոց մօտերքով հոսում են գետակներ ու առուակներ, որոնք շատ օգտաւէտ են հողագործ ժողովրդոց պիտոյքներին:

Սվաւողը ունի 30 տուն, որոնք ունին մի եկեղեցի առանց քահանայի. վարժարան չունին:

Այս տեղից գնացի Քըրգլուխ. այս գիւղը շինւած է մի ուղիղ լայնատարած տեղ, որի ստորին մասը բաղկացած է բարձր ժայռերով եւ այս պատճառով էլ գիւղը կոչւում է Քարագլուխ կամ Քըրըղըլըխ: Քարագլուխն էլ Սվաւողի պէս արգաւանդ ու պտղաբեր է: Այս տեղ շերամապահութեամբ էլ են պարապւում:

Ունի 20 տուն որոնք ունին փայտաշէն ու անշուք եկեղեցի մի քահանայով: Սոքա էլ վարժարան չունէին, թէպէտ եւ շատ էին ցանկանում բայց ինչ արած առաջնորդող չունին: Երեկոյեան ընթրիքից յետոյ մի քանի ծերերի հետ կտուրի վերայ նստած խօսում էինք յանկարծ գիւղի առջեւի բլրակից լսելի եղաւ մի ձայն, որը բարձր կոչում էր «այ ատէր հէյ .....» Գիւղացիներից մէկը պատասխանեց նրան կոչելով «հէյ...» հեռուից կանչողը հասկացրեց գիւղացիներին, որ ինքը Սվաւողից է, եւ եկել է Տէրտէրին տանելու. Տէր հայրը գիւղումը չէր այլ գնացել ուրիշ գիւղ. իսկոյն մարդ ուղարկուեցաւ Տէր հօրը կանչելու:

Մենք մի օր էլ Քարագլխում մնալով, ճանապարհուեցանք դէպի Ամրատուլ: Մեր ճանապարհն անցնում էր մի հովտի միջով, հովիտը բաւական շքեղ էր իւր ծաղիկներով ու աղբիւրակներով, որից իւրաքանչիւրի ակի մօտ բուսած էր մի մի պտղատու ծառ, այս ծառերի տակ, աղբիւրակների մօտ հաւ-

ցեալն ենք ուզում քրքրել: Այնքան կեղտ է պարունակում այդ անցեալը, այնքան աւազակային գործունէութիւն է պատկերացնում նա, որ սոսկում է ազգում:

Չենք էլ ուզում լիովին դէպի այս կամ այն խումբը հակուել, որովհետեւ սկզբունքով նրանցից ոչ մէկն էլ համակրելի հիմք չէ ունեցել: Այդ կռիւները հասարակական ոչ մի նշանակութիւն, կարեւորութիւն ունենալ չեն կարող, չը նայելով որ այժմ, կռուող խումբերը միմիանց աչքի համար գրադարան, դպրոց եւն. են իբրեւ զէնք գործածում

Իբր հիմն վերցնելով մի կամ երկու աղայի գործունէութիւնը, Թէհրանի հրապարակային „գործիչները“ բաժանւում են ուղեմ—չուղեմեան կամ Կիրակոս աղալեան ու Մարկոս աղալեան կուսակցութիւնների. մէկը, որ կամենում է այսինչ աղային պահել հասարակական գործերի մէջ եթէ մինչեւ իսկ նրա զեղծումները հաստատուած լինէին, իսկ միւսը, որ ոչ այդ աղային է ուզում եւ ոչ էլ նրա արբանեակ կօշկակար մանկավարժին կամենում յանձնել ուսումնարանը:

Եւ ահա սկսում է կռիւ, ինտրիգաներ, նոյն իսկ մատնութիւններ:

Գծուծ, գծուծ է նրանց իւրաքանչիւր քայլը, ոչ մի սրբութիւն այլ եւս չէ յարգւում. միմիանց աչքի համար մինչեւ իսկ եկեղեցու մէջն են մտնում, Աստուծոյ սեղանը դղրդում:

Այնուհետեւ սկսւում է կողմնակցական ոյժերի կենդրոնացումը: Մի մասը, որ պառակտուել էր միւսից, կազմում է մի նոր ընկերութիւն, եղած Ուսումնասիրաց ընկերութեան աչքի համար: Այդ նոր ընկերութիւնը կոչւում է „Րաֆֆի ընկերութիւն„: Խեղճ Րաֆֆի յիշատակն է այժմ որ սկսվում է տանջուիլ թէհրանցւոց ձեռքում: Նոր ընկերութիւնը իբր ալփինցիպ է ընտրում ոչ թէ այս կամ այն գաղափարը, այլ մի մեռեալ եւ մի հատ էլ կօշկակար մանկավարժ: Այնուհետեւ ով որ այդ մեռեալի եւ մանկավարժի բարեկամ կամ պաշտպան չէ լինում, նա համարւում է ստոր, գծուծ եւն. իսկ ով մօտ է նրանց երկուսին, նրանցից մէկի փեշին մի անգամ կպել է, նա սուրբ է եւ մեծ... թէկուզ հասարակութեան մէջ ճանաչուած լինի որպէս բացասական անձնաւորութիւն:

Բայց այդ բաւական չէր: Եղած ընկերութեան դէմ մի նոր ընկերութիւն կազմելուց յետոյ, հարկաւոր էր նրա ունեցածից էլ ունենալ եւ մինչեւ իսկ աւելին: Եւ Րաֆֆի ընկերութիւնը բաց է անում մի նոր ուսումնարան, որին յանձնում է կօշկակար մանկավարժին:

Սա է այժմ դառնում նոր սռնակը, որի շուրջն է պտտում ամեն ինչ. ով մանկավարժին դէմ, է—նա հերձուածող է եւ վնասակար մարդ, մանկավարժի տէր—Թոդիկային լինելը երբէք չէ վրդովեցնում Րաֆֆի ընկերութեանը:

Մնում էր այժմ մի գրադարան եւս բանալ Հայկազեանի ունեցածի դէմ. բացւում է գրադարան 30 գրքով, մի կոյտ "Temps„ լրագրի ժողովածուով, մի շքեղ լամպով... բայց չէ որ առաւելութիւն էլ էր հարկաւոր ունենալ. այդ առաւելութիւնը կայանում էր ընթերցարանին մի ճիւղ բանալով—որ եւ արւում է— եւ յետոյ՝ մի „երաժշտական„ կոչուող ընկերութիւն եւս կազմելով:

Իսկ նուագելու գործիքնե՞ր... մի ինչ որ Փրանսական խանութ ունեցել է մեծ քանակութեամբ լիովին փչացած գործիքներ. դրանք գնւում են. գտնւում են մարդիկ էլ, որոնք բարի կամք են ունենում շաբաթը մի քանի ժամ կորցնել որպէս զի 5 ամսից յետոյ Եզրիլովեան կոնցերտներ տալով, հարստահարեն լսողների ականջները եւ ահա այսօր, ամեն տոյցելու, պատիւ կ'ունենայ շաբաթը երեք անգամ գնալ լսելու մի երաժշտութիւն, որի համար մի վարդապետ սրամտաբար ասել է թէ „մարդ բաւական չափով ազգասիրութիւն պիտի ունենայ որ կարողանայ մի քանի րոպէ գոնէ լսել այդ զռնչականութիւնը“:

Բայց մենք միտք չ'ունինք երկարկանգ առնել այն հաստատութիւնների վերայ, որոնց պառակտումն է ստեղծել եւ որոնք մի քանի աղաների եւ կօշկակարների ձեռքում խաղալիք են եղել, որոնց մէջ մարդիկ իրանց ժամերն են կորցնում, իսկ ապագայ հայ սերունդի 50-ի չափ մանուկների կրթութեան գործը ապականում են միջնադարեան մանկավարժութեամբ: Մենք երկար չենք կանգ առնում, որովհետեւ մեր աշխատակիցներից մէկը խոստացել է Րաֆֆի ընկերութեան հաստատութիւնների մասին մանրամասնօրէն մեզ գրել: Առանց էն էլ երկար եղաւ մեր խօսածը այդպիսի եսական գործունէութեան մասին:

Մենք աւելի մեծ ցաւեր ունինք՝ որին հարկաւոր է նուիրել մեր բոլոր ոյժերը, այժմ քան երբէք: Այնտեղ հեռու՝ մեր եղբայրները ճգնում են ազգերի շարքում տեղ գրաւել իրանց ոյժերով. գոյութեան հարց է, ազգային եւ ոչ թէ մասնաւոր՝ անհատների գոյութեան հարց. Թշուառութիւններ կան, որոնց վրայ հարկաւոր է ի գործ դնել մեր ամբողջ ոյժերը, մինչ մենք այս կողմում ստիպուած ենք դեռ եւս զբաղուիլ Փիլիպպոսներով, Մարկոսներով եւ նրանց գծուծ հաշիւներով...

Պատմական հանգամանքի առջեւ է գտնւում հայը... կրկնում ենք, ինչքան որ զբաղուեցինք մեր հասարակութեան մէջ եղող սողունային անձերի հարցերով, շատ շատ է դեռ:

Մենք աւելի մեծ ցաւեր ունինք. ցաւեր մեծամեծ, անմիջական դարմանի,

---

ւարուած էին մօտակայ հայ ու Թուրք հովիւներ իրանց հօտերով, որոնց բերել էին օրուայ տօթից ղովացնելու համար, իւրաքանչիւր հօտի մօտից անցնելուց, փոքրիկ դառնարածը մեր առաջն էր դուրս գալիս փոքրիկ կաւալ գրկած, որպէս զի մեզանից մի որ եւ է ընծայ ստանայ եւ երբ այս վերջինս ստանում էր, սկսում էր իր քաղցրաձայն երգը, որին ձայնակցում էին միւս ընկերները. այդ նշան էր շնորհակալութեան:

Մենք բնութեան այդ ազատ արարածների միջով անցնելով՝ հասանք մի ծորակի, որի միջով հոսում էր մի սառն առուակ եւ երկու կողմից էլ շրջապատուած էր խիտ անտառներով:

Առուակի մօտ ճանապարհի կողքին նստած էր մի մարդ, որի դէմքը ցոյց էր տալիս նորա հայ լինելը. մենք մօտենալով բարեւեցինք նստած մարդուն:

«Աստուած օրհնի» պատասխանեց մեզ:

—Միթէ դուք հոգեւորական էք, հարցրի ես:

«Այո, ես Բերդկունքի տէր Մաղաքիան եմ:»

—Հապա ինչու այստեղ էք նստած եւ կամ ո՞ր տեղից էք գալիս:

«Չորս օր առաջ, պատասխանեց Տէր հայրը, ինձ կանչել էին Ամրատու, մի երեխայ մկրտելու համար. գնացի այնտեղ եւ երեխային մկրտելուց յետոյ գնացի մօտակայ Թուրք գիւղը, մասնաւոր գործի պատճառաւ, դեռ գործս չը վերջացրած այսօր մարդ եկաւ եւ ինձ կանչեց. ինչպէս ասում են Սվաւող հիւանդ մարդ կայ. այս պատճառաւ դնում եմ այնտեղ, բայց ճանապարհին սաստիկ նեղացած լինելով նստեցի այստեղ, փոքր ինչ հանգստանալու համար»:

—Այո տէր հայր, մենք ձեր գիւղումն էինք, երեկ գիշեր եկան եւ ձեզ կանչեցին. մենք կարծում էինք, որ դուք այժմ հասած կը լինիք հիւանդին. ինչպէս յայտնեցին հիւանդը մահամերձ էր, ուրեմն շտապեցէք գուցէ հիւանդին կենդանի գտնէք:

Տէր հայրը վերկացաւ իւրար հետ տեսութիւն ասելով՝ շարունակեցինք ճանապարհներս:

Տես ընթերցող, թէ ղարդաղցիք որչափ նեղութիւններ են կրում քահանայ չունենալու պատճառաւ: Մի քահանայ 3—5 գիւղեր ինչպէս պէտք է կառավարէ. մի գիւղից գալիս կանչում են թէ հիւանդ կայ տէրտէրը շուտ գայ. մինչեւ տէր հօր արտից կամ մի ուրիշ գիւղից ճարել ու տուն բերելը, օրեր են տեւում եւ դեռ այդ հիւանդին չը հասած, միւս գիւղից կանչում են թէ այս ինչ մարդը մեռաւ տէրտէրին ասէք շուտ հասնի:

Ինչ անի խեղճ քահանան այս դէպքում, այնպիսի մի ժողովրդի մէջ, որ իւր կրօնասիրութեամբ սրբութեան չարժանացած մեռելին ոչ թէ երկնքի դրախտում, այլ երկրի գերեզմանատանում էլ տեղ չէ տալիս:

Մենք հասանք Ամրատու:

Ամրատուն ընկած է լեռան ստորին մասում գտնուած մի ծորակի մօտ. այս գիւղի չորս կողմերը բռնած են վարելահողերը ,իսկ փոքր ինչ հեռու անտառ է, մենք որքան գնում էինք արեւը այնքան էլ անտառը շատանում ու խտանում էր. այս կողմերը Դավրէժից հեռու լինելով ածուխ չեն

ուշադրութեան կարօտ, ցաւեր, որոնց առաջ ամէն մի հասկացող հայ պարտաւոր է մոռանալ բոլոր միւսները: Ժամանակ է ուրեմն վերջ տալ անձնական հաշիւների և մեր ուշադրութիւնը ուղղել դէպի այդ վտանգաւոր և անհրաժեշտ հարցերը:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Նամակ Ղարադաղից

—

5 նոյեմբերի 94

Այս նամակովս էս մի թռուցիկ հայեացք կը ձգեմ Սօվուջբուլաղ քաղաքի դիրքի, աշխարհագրական բնակութեան և ժողովրդի քաղաքական ու կրթական վերայ: Սօվուջբուլաղը հեռու է Մարաղայից 14 փարսախ, ընկել է նա Ուրմիոյ ծովի հարաւային կողմը 6 փարսախ հեռաւորութեան վերայ. Դիրքը խորդ ու բորդ ու ապառաժային է և չորս կողմից, որպէս բնական պարիսպներ, շրջապատել են նրան սեպաձև բլուրներ, որով ստացել է շատ ամուր անառիկ դիրք:

Օդը բարեխառն է, շրջապատող բլուրների կանաչազարդ և հազար ու մի տեսակ վայրի ծաղիկներով պճնուած կողքերը մի հրաշալի, շքեղ տեսարան և այլն են ընծայում քաղաքին: Սօվուջբուլաղը մեծ քանակութեամբ արտահանում է դէպի եւրոպական այլ և այլ երկիրներ և Տաճկաստանի ու Պարսկաստանի զանազան քաղաքներ՝ ցորեն, գարի, բուրդ, առատ քէթիրա ու գզտոր, արջառ, ծխախոտ, ջրշուն, աղուեսենի, գայլենի, աղնիւ են ընտիր գորգեր եւ կապերտներ, սոցա մեծ մասը համարեա թէ շրջակայքից են բերւում քաղաք:

15000 բնակչից 700ը հրաններ, 10000ը պարսիկներ, 150ը հայեր և մնացեալք բոլորն էլ քրդեր են:

Քիւրդ ազգաբնակութիւնը չէ այն, ինչ որ էր տասը կամ քսան տարի սրանից առաջ: Եւրոպականական և ուսումնական [illegible] համարեա թէ նա ոչնչով չէր զանազանւում իւր մեր-

ձակայ լեռնաբնակ գիշատիչ գազաններից. բայց այսօր պարագաների բերմամբ ընկճուած լինելով նա ոչ այնքան ժամանակի, որքան տիրող տարրի ազդեցութեան ներքոյ, թողել է իւր վայրենութիւնն ու ժառանգական արհեստը—աւազակութիւնը—և պարապւում է արուեստներով:

(Կը շարունակուի)

Նամակ խմբագրութեան

—

Ռաշտ 10 նոյեմբ. 94

«Շաւիղի» № 36-ում հրատարակուած նամակն առիթ է տուել մի քանի պարոնների, մի անմիտ գաղափար կազմել իմ վերայ, որպէս թէ այդ նամակը գրել եմ յատուկ, տեղիս Ղեւոնդ քահանայի խորհրդով:

Պատիւ ունիմ յայտնելու այն պարոններին, որոնք փարակուած են, այդպիսի կարծիքով, որ Ղեւոնդ քահանան ամենեւին տեղեկութիւն չէ ունեցել իմ գրածից եւ թէ իրանց կարծիքը կատարելապէս սխալ է:

Բայցի դորանից, հրապարակապէս յայտնում եմ, որ Ղեւոնդ քահանան վերջերս իւր մի քանի անտակտ վարմունքների համար, զզուեցրել է բոլոր Ռաշտեցիներին. ես միմիայն հակակրանք եմ տածում, դէպի նա:

Թոյլ տուեցէք, խնդրեմ յարգելի խմբագրութեանդ, հրատարակել այս նամակը, «Շաւիղի» մօտակայ համարներից մէկում:

Ա. Յովսէփեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

„Новости“ թերթին հեռագրում են Լոնդոնից: „Սասունի և Մուշի շրջակայքում քիւրդերն աւերեցին 25 գիւղ և կոտորեցին մօտ 3000 հոգի, դրանց թւում կանանց և երեխաներին“:

—

Խնդրում ենք որ „Շաւղին“ 1895 թուի համար բաժանորդ գրուիլ կամեցողները, այժմեանից շտապեն հասցնել իրանց հասցէներն ու բաժանորդագինը՝ որովհետև ճանապարհների հաղորդակցութիւնը մեզ հազիւ յունվարին հասցրնի քիչ հեռուից եկող նամակները. իսկ մեզ, յունվարի սկզբից իսկ, հարկաւոր է որոշել թերթի համարների թիւը:

—

Փաղաքումս, 20 օրից ի վեր է որ մանուկների մէջ տարածուել է դիֆտե-

րիտ հիւանդութիւնը և բժշկական զոհեր է կլանում:

—

Որպէս լսում ենք, Վանաք գիւղի դասատուն իւր ռոճիկները չըստանալու համար՝ թողել է իւր պաշտօնը և եկել է քաղաք:

—

Նոր-Ջուղայից հասած լուրերին նայելով, այնտեղի հասարակական խնդիրները ծանր վիճակի մէջ են: Եպիսկոպոսը և տեղապահ վարդապետի միմիանց միս են կրծում և մարդիկ են թակել տալիս (կեցցեն!....) որի պատճառով և հասարակութեան մէջ էլ ընդհարումներ է տեղի ունեցել և մօտ 7—8 հոգի էլ վիրաւորուել են:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

(Շարունակութիւն 44-րդ թուից)

—

***Իսկ „Նոր-Դարի“ մէջ ինչ կայ— կը հարցնէք:—Նախ՝ Գանձակի նախկին սքանչելագործ ուսուցիչ և այժմ թափառական աստուածաբան Խաչումեանի նամակների վերջը... (փառք Աստուծոյ) նամակներ, որոնք „Առաւօտ լուսոյ“ էին կարդում և ոչինչ ասում, իսկ ինքը հեղինակը, ամերիկական միտինգներում հոսոսական ճառեր էր արտասանում: Լոնդոնի „l'Arménie“ թերթն էլ նրան գովում էր:

Դրանից յետոյ „Նոր-Դարը“ տալիս է ընթերցողին միմիանց ետևից, դարբնած այնպիսի զզուելի լուրեր, որոնցից մէկն է այն, որ յարգելի գրագէտ Ղ. Աղայեանը Վաղարշապատում սկսել է հանգստանակութիւն բանալ Շուշուայ հրաժարած ուսուցիչների ապրուստի համար:

Եթէ ճիշդ անգամ լինէր այդ, այնքան նուաստացուցիչ չէր լինել (որպէս այդ կամենում է „Նոր-Դարը“ ցոյց տալ) որքան որ „Նոր-Դարին“ յատուկ հանգանակութիւնների գործադրութեան ուրիշ ձևերը:

Մեր ստացած վերջին համարներում կարդում ենք մի քննադատութիւն „Ամուսնական տարակուսանքներ“ գրքի մասին: Քննադատութիւն, որ իւր մէջ ազգաբեան փտած պլենցեաներով յիշեցնում

ւնում, թէ իրանց շատ բոյ է պէտք գալու, այս պատճառով էլ անտառը մնում է:

Ամրանուն ունի 20 տուն, մի անջուր եկեղեցի. վարժարան չկայ:

Մի օր մնալով Ամրանում, ճանապարհւեցանք դէպի Բէյվան, Մինջուանի հայ գիւղերն [illegible] վերջացրած լինելով:

Է.

ԲԷՅՎԱՆ.

Բէյվան գաւառակը իւր դիրքով բոլորովին տարբերւում է Ղարադաղի միւս գաւառակներից. մեր տեսած առաջին երեք գաւառակների դիրքը բաղկացած էր անտառապատ լեռներից, որոնց միջով հոսում էին առուակները եւ [illegible] դիզն էլ ընկած էր կամ մի լեռան ստորոտում եւ կամ

մի փոքրիկ հովտում:

Իսկ Բէյվան գաւառակը մի ընդարձակ դաշտ է, որի արեւելեան կողմում է գտնւում Մուղանի դաշտը: Այս դաշտի այն մասիրում որ բնակւում են հայերը եւ որտեղ շինուած են նոցա գիւղերը, բոլոր տեղերն էլ վարելահողեր են, իսկ այն մասը որ տեղ բնակւում են թրքերը անտառապատ է. այս այն պատճառով է, որ թրքերը չեն պարապւում երկրագործութեամբ, այլ խաշնարածութեամբ եւ վրանաբնակ են:

Բէյվանն ունի եւ լեռներ, բայց ոչ առաջիններին պէս, այլ փոքրիկ բլուրներ, որոնց ստորոտներից դուրս են բղխում սառն աղբիւրներ եւ տարածւում:

Բէյվանի եւ Մուղանի դաշտերը:

Այս գաւառակի հողը պտղաբեր ու արգաւանդ է

քան թէ առաջիններինը. գիւղացիք իրանց արդիւնքի աւելորդը պարտաւորուած են տանելու ուրիշ գաւառակներում ծախելու եւ կամ շատ աժան արժէքով պէտք է ծախեն շրջակայքի վրանաբնակ թրքերին:

Մինջուանից հասանք Բէյվանի Սերուն կամ Սուրուն հայ գիւղը:

Սերունն ունի 20 տուն որոնք, ունին մի փայտաշէն անջուր եկեղեցի, առանց քահանայի, պէտք է ասած որ Բէյվանի բոլոր գիւղերը ունին իրանց փայտաշէն անջուր եկեղեցիները:

Սերունէն գնացինք Բերդին, որը բաղկացած է 26 տնից, սորա մօտ թողնելով Աղընը վերադարձին անցանք Սարան գիւղը:

(Կը շարունակուի)

է մեզ լուսահոգի 10-րդ դարի Ս. Հայրերը, յիշեցնելով նաև բժիշկ Արամեանի կրօնական բարբաջանքները Արիստակէս եպ. Սեդրակեանի „Ամուսնական խնդիրներ“ անունով գրքի դէմ։

Գծուծութեամբ վարակուած առաջնորդողները, որոնցից մէկն է № 179-ի „Ըմբոստութեան ոգին մեր մէջ“ յօդուածը, „պատմական անցեալ, համամարդկային քաղաքակրթութիւն“ բառերի հետ՝ պարունակում է մի կռիւ ըմբոստութեան ոգու դէմ։ Մի յատկութիւն, որից դժբաղդաբար Հայը դրեթէ չունի։

Արդի եւրոպական կուլտուրական կեանքը, որի անունով յանդգնում է դեռ խօսել „Նոր-Դարը“, ոչ թէ նրանումն է կայանում, որ հասարակական գործերը գնում են կրօնաւորների ձեռքերի մէջ և կամ ղեկավարում նրանց „սրբատառ“ հրամաններով, այլ, դրա հակառակ, խըլելով նրանց ձեռքից հասարակական բոլոր հաստատութիւնները և ըմբոստանալով նրանց խաւարամիտ ոտնաձգութիւնների դէմ։

Այդ գիտենալու ընդունակութիւնը կորցրել է „Նոր-Դարը“։

Եթէ այդ թերթի մէջ կարդալու արժանի կտորներ կան, դրանք էլ Կ. Պօլսի նամակներն են, հայ ընթերցողի համար խիստ հետաքրքիր նամակներ։

*** „Նոր-Դարից“ յետոյ, „Արմենիա“, Մարսէյլիայի թերթն է, որ ընթերցողին զայրացնում է։

Բանից դուրս է գալիս, որ „Նոր-Դարը“ աւելի գերազանցում է „Արմենեային“։

„Որում շատ տուաւ, շատ խնդրեսցի“, միթէ չը գիտէ այդ Արմենիան, որ այժմ աֆերիստութեան մէջ լողում է և որ դեռ համարձակութիւն ունի „յեղափոխական“ կոչուելու։

Ամբողջ համարներ լցնում է սևագըլուխների գործունէութեան մասին տեղեկագիրներ տալով և կամ այնպիսի յօդուածներով, որոնց սկի ոչ մի թերթ լոյեր չէր անել տպել, որքան որ նա „Արձագանք“ իսկ լինէր։

Միթէ արժէր դրա համար գնալ Մարսէյլ նստել և, սուրբ զգացմունքների անունով փողեր հաւաքել։

Վերցնենք նորա համարներից մէկը որպէս օրինակ։ Մեզ հասած ամենավերջին համարը № 28 է։ Ահա նրա բովանդակութիւնը, թող ընթերցողը դատի։

1) „Վեհափառ կաթուղիկոսի կոնդակը Վառնայի հոգևոր հովուին“. մի կոնդակ որով կաթուղիկոսը շնորհում է Վառնայի հովուին իրաւունք՝ կրելու ոսկեզօծ խաչ։ 2) „Նամակ Սալմաստէն“։ Մի 4-5 երեսնակ բռնող նամակ, որում յայտնում է թէ ինչպէս Թաւրէզի առաջնորդը վարդապետ է ձեռնադրել անբարոյական կեանքովը յայտնի Վեհունի անունով մի անձի, որը Բաթումի սրճարաններում օրն ի բուն թղթախաղով էր զբաղուած։ 3) „մի ակնարկ Ս. Էջմիածնի միամեայ կեանքի վերայ“, արտատպած „Նոր-Դարից“ (աչքներս լոյս)։ 4) „Հայեր ի Թիւրքիա“. ուր հաղորդըւում է Սսոյ կաթուղիկոսի հիւանդութիւնն ու Պատր. փոխանորդի պալատ գնալը միայն։ 5) Ջարի մահը 6) Հողագործների և գինեգործների (sic) վիճակը Թիւրքիայի մէջ“։ Մի անմիտ երկտող գրուածք։ 7) բանաստեղծական „Հայ գիւղացին“, մի անմեղ ուսումնասիրութիւն պարսկահայ գիւղացու և... Երրորդ երեսից սկսած՝ 8) Ծախու գրքեր և յայտարարութիւններ... Այդ բոլորը կազմում են „յեղափոխական“ անուանուելու լրբութիւնն ունեցող թերթի նիւթը։ Ժամանակ է որ ժողովուրդը հասկանայ թէ որպիսի շանտաժիստի հետ գործ ունի։

*** Ինչ ասել „Արձագանքի“ մասին։ Ի՞նչ պրինցիպներ ունի այդ Տալմուտիստ սաւանը. Ինչպէս է հաշտեցնում իւր սուտ-ճգնաւորական, յաճախ կեղտ արտայայտող յօդուածները՝ բանասիրականում տպւող անգլիացի մեծ գործիչ Թոմաս Մօօրի մասին գրուած սիրուն յօդուածի հետ։

*** „Հայրենիք“ թերթը, որ հայերէն լեզուով մի եւրոպական թերթ է, աշխոյժով և խղճմտանքօրէն ծանօթացնում է մեզ եւրոպական քաղաքակրթութեան ընթացքի, մտաւոր կեանքի, գրականութեան / գիտութեան հետ։ Երևի հայկական կեանքի մասին խօսելը նրան լիովին արգելուած է։ Զը նայելով դորան, յաճախ կարելի է կարդալ նորա մէջ գաւառական հետաքրքիր թղթակցութիւններ՝ իսկ առաջնորդողները, որոնք խիստ համակրելի ուղղութեամբ են գրուած, ախորժանօք են կարդացւում։

„Իրանից անկախ“ պատճառների ճընշումը շատ ակներև ազդեցութիւն է թողել այդ թերթի վերայ։

*** Մնում է «Տարազը», որովհետև «Մուրճի» վերջին համարը դեռ չենք ստացել (№ 10-ը)։ Տարազը շատ բան է խոստանում և առայժմ ոչինչ չէ տալիս։ Մոռանում է որ այն ժամանակ, որում գործողներին խմբագիրը մեղադրում է իբր վնասող թերթին, այն ժամանակ էր միայն շաբաթաթերթի ոսկէ դարը։

Խօստումների կատարմանն ենք սպասում, գոհ կը լինենք եթէ իւր չը հաւանած անձերի պէս կարողանայ տանել թերթը։ Պ. Նազարեանը շատ երկար է հալըստահարել ժողովրդի համբերատարութիւնը, այնուամենայնիւ և ուրախութեամբ կողջունենք նորա վերանորոգութիւնը, եթէ յաջողուի։ Առ այժմ նորա մէջ ոչ աչքի խփող նորոգութիւն է նկատւում և ոչ էլ փոփոխութիւն։

—

*** Կովկասեան Թերթերը հաղորդում են որ առաջնորդները շարունակում են չարվադարների քահանայ ձեռնադրել եւ այդ՝ կատարւում է հայոց կաթուղիկոսի քթի տակ—Երեւանում, մի ինչ որ կիսախելագար Կիւրեղ վարդապետի ձեռքով։ Փաստերի մասին տես «Մշակ» № 127, Երեւանից ԹղԹակցուԹիւնը։

Նոյնը գրում են նաեւ Դավրէժի առաջնորդի մասին։ Բաւական չէր արդեօք սրբազանի Սալմաստին տուած վարդապետը.....

*** Երկու հետաքրքրուԹիւններ Կովկասեան Թերթերից։

Գէորգեան ճեմարանի նոր տեսուչ, բնաԹաԹախն Կոստանեանը, արգելել է լսարանցիներին խօսելու դասարանցոց հետ՝ արտաքսելու պատիժով։ Այդ ձը Նիամ-Նիամների մանկավարժուԹեան պրինցիպներից է։ Մարդու հաւատալը չէ գալիս, եԹէ փոշեպատ Կոստանեանի անունը չը լինէր։

Երկրորդ լուրը այն է, որ Էջմիածնի փողը պակասել է եւ վանքը ուզում է փոխառուԹիւն անել։ Այս լուրը պէտք է որ ճիշտ լինի։ Տարին անցաւ որ Խրիմեանը կաթուղիկոս է։ Կ. Պօլսի պատրիարքարանը, Ս. Կարապետի վանքը եւ Վարագը՝ վրկայ են։ Վեհ. Հայրիկը շատ բարի է եւ առատաձեռնուԹեան մէջ մեծ համբաւ ունի։

*** Մի ուրիշ լուր եւս. պ. Պերճ Պռօշեանը սկսել է «Նոր-Դարում» գրել. հրեւի յոգնել է։ Կարդացինք որ ուզում է քահանայ ձեռնագրուել. այստեղ է ասած որ, «եԹէ մարդ չը դարձաւ, գոնէ քահանայ կարող է դառնալ»...

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Հեռագիր։ Լոնդոնից հեռագրում են, որ նորից մի աւելի մեծ եւ բարբարոս կոտորած է տեղի ունեցել Սասնոյ լեռներում։ Լորդ Ջէմբրլէյնը հարցապնդումներ է արել իմանալու համար պատճառը։ Մանրամասնութիւնները դեռ յայտնի չեն։

—Կ. Պօլսի հայոց պատրիարքարանը հեռագիր է ստացել Ադանայից, որի մէջ ասուած է „Հաճընի մէջ պատահեց հրդեհ. վեց հարիւր տներ այրած եւ երկու հազարի չափ անձինք անպատսպար եւ օգնուԹեան կարօտ վիճակի մէջ կը գտնուին“։

„ՇԱՒԻՂԻ“ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

Ռաշտ. Գ. Սարվարեանցին։ № 42-ի Ա. Ցովսեփեանցի նամակը չէք հասկացել. նորից կարդացէք։

Մարաղա. Կացինին։ Ձեր նամակը չի տպուիլ. մենք ձեզ չենք ճանաչում, իսկ դուք ոչ մի փաստ չէք տալիս որ ձեր յիշած անձը մատնիչ է, „պատրաստ է բանդիլու խեղճ ժողովրդի դարերից ի վեր շինուած ամուր դիրքը“։

Թաւրէզ։ պ. Միրզոյեանին։ Ձեր նամակը եԹէ տպեցինք, այդ մի շնորհք էր ձեզ համար, որ ուրիշ անգամ չի լինիլ. հայհոյել շատ էք սիրում։ Ձեր կռիւները մեզ զզուեցրին, զզուեցրին նաեւ «Սէր» կոչւող ձեր ընկերուԹեան հաշիւները։ Ազդարարում ենք ձեզ որ ձեր եւ ձեր մասին լուր տւող պարոնի մէջ եղող վէճի համար փակում ենք „Շաւղի“ էջերը. ուրիշ տեղ ընտրեցէք միմեանց հայհոյելու համար։ Ձեր մասին տուած լուրի ճշտուԹիւնը մեզ ուրիշներն էլ են ասել։

Թաւրէզ. Տիկին Օլ. Ղազարեանց.—Դուք մի ժամանակ սիրուն յօդուածներ էիք գրում, ինչու յոգնեցիք. շարունակեցէք, խնդրեմ։

Թաւրէզ. Հասօ. Ձեզնից լուր չունինք, ինչու էք լռել։

Արտօնատէր—Հրատարակիչ՝
ԱՆԴՐԷԱՍ ԲԷԿՆԱԶԱՐԵԱՆՑ